

نگاهی به آداب و رسوم و جشن‌های شب یلدا

سنایی می‌گوید:

به صاحب دولتی پیوند اگر نامی همی جویی
که از پیوند با عیسی چنان معروف شد یلدا

یلدا لغت سریانی است به معنی میلاد و چون شب یلدا، با میلاد مسیح تطبیق می‌کرده، از این رو بدین نام نامیده‌اند. باید توجه داشت جشن میلاد مسیح که در 25 دسامبر تثبیت شده، در اصل جشن ظهور میترا بوده که مسیحیان در قرن چهارم میلادی، آنرا روز تولد عیسی قرار دادند. ادامه مطلب ...

در ایران باستان، برای دی ماه چهار جشن وجود داشت که شامل روزهای اول، هشتم، پانزدهم و بیست و سوم این ماه بود. اما امروزه، ایرانیان تنها نخستین روز دی ماه، یعنی درازترین شب اول زمستان که (شب یلدا، آخرین شب پاییز، پایان قوس، آغاز جدی) است، را جشن می‌گیرند. در اصطلاح قدیم، شب اول زمستان را شب چله می‌گویند. مردم، زمستان را در حقیقت دوماه یا دوبخش می‌دانند که 40 روز اول را چله بزرگ و 40 روز آخر را که مصادف با جشن سده است، چله کوچک می‌نامند.

پیشینیان بر این باور بودند که در این شب، فرشته بدی‌ها (اهریمن) با فرشته‌ی خوبی‌ها (امشاسپندان) به جنگ می‌پردازند و در این نبرد طولانی که برابر درازترین شب سال است، بالاخره فرشته‌ی خوبی‌ها، اهریمن را شکست داده و تاریکی از روشنایی شکست می‌خورد و صبح بعد زاده شدن مجدد خورشید، آغاز می‌گردد. زایش خورشید و آغاز دی را، آیین‌ها و فرهنگ‌های بسیاری از سرزمین کهن، آغاز سال قرار داده‌اند و به شگون روزی که خورشید از جنگ شب‌های اهریمنی نجات می‌یافت، روزی مقدس برای مهرپرستان بود.

جشن شب چله، بعد از نوروز تنها جشنی است که همواره در میان ایرانیان پایدار مانده است و علت پایداری آن را می‌توانی:
 - باور دینی کهن مهرپرستان یعنی زایش خورشید و مهر دانست.
 - پایان کار کشاورزان و برداشت محصولات خود و آغاز فصل استراحت آنها دانست که با مهاجرت روستاییان به شهر، این جشن که یادآور روزگاران گذشته ایرانیان است، به میان مردم شهر نشین نیز رخنه کرده و پایدار مانده است.

آیین شب یلدا در گوشه و کنار ایران زمین

مردم ایران در شهرها و روستاهای مختلف با توجه به فرهنگ، آداب و رسوم ویژه خود شب چله را جشن می‌گیرند، که در اینجا به طور مختصر، به ذکر چگونگی برگزاری این جشن عمومی و خانوادگی در چند منطقه و شهر ایران می‌پردازیم:

خراسان: خراسانی‌ها معتقدند که در شب چله، باید از میوه‌هایی که دارای خواص ویژه‌ای هستند خورد تا سال آینده خواص آنها در بدن باقی بماند. این میوه‌ها شامل هویج، گلابی، انار، زیتون سبز، خربزه و هندوانه است، که در میان میوه‌ها، هندوانه از میوه‌های اصلی است که باید در شب چله خورده شود. چراکه می‌گویند هندوانه « گرمیت مغز » و « سوزندگی جگر » را دفع می‌کند. همچنین معتقدند هرکس در شب چله هندوانه بخورد جگرش لک بر نمی‌دارد. البته بعد از خوردن هندوانه، رسم برای این است که پوست هندوانه را به پشت بام همسایه می‌اندازند تا اگر استطاعت خرید این میوه را ندارد پوست آنرا بتراشد و بخورد و این عمل تا بام همسایه‌ی هفتم ادامه دارد. از مراسم دیگر این شب فرستادن خوانچه میوه است که از طرف داماد و برای خانواده عروس فرستاده می‌شود. این خوانچه، پر از میوه یا هدایای مناسب از قبیل قواره پارچه، دستبند یا گردن بند برای عروس است. در این خوانچه باید لااقل هفت رنگ میوه (انار، انگور، پرتقال، سیب، گلابی، هندوانه و ...) وجود داشته باشد.

شیراز: اکثر خانواده‌ها در شیراز همانند شهرهای دیگر ایران، این شب را به شب زنده‌داری می‌پردازند، آنها از دوستان و آشنایان خود دعوت می‌کنند و برای پذیرایی میهمانان سفره‌ای می‌گسترند که بی‌شباهت به سفره‌ی هفت سین نوروز نیست. در این سفره آینه، قاب عکس حضرت علی، دولاله و چند شمع روشن، اسفند و انواع تنقلات شامل نخودچی، کشمش، حلواي ارده و آجیل مشکل گشا، رنگینک، ارده شیر، خرما، انجیر، به همراه چند شاخه گل قرار می‌گیرد. غذای ویژه شیرازی‌ها در این شب هویج پلو به همراه کشمش، مغز گردو و رب است. در این شب، همه‌ی افراد خانواده تا دیر وقت به شوخی، گفتگو، خاطره گویی و مشاعره می‌پردازند و گرفتن فال حافظ بخصوص در این شب رواج فراوان دارد.

مازندران: دو روز مانده به شب چله، در نقاط مختلف مازندران مردم به تهیه‌ی مقدمات این شب می‌پردازند و بعد از غروب آفتاب، آن شب را جمع شده و دور کرسی می‌نشینند و سالمندان حاضر در مجلس به تعریف از سردی زمستان و دوره‌های یخبندان گذشته، داستان‌ها و افسانه‌های می‌پردازند. آنها بعد از صرف شام و چای، روی کرسی، سفره‌ای پهن می‌کنند که در آن سفره، خوراکی‌هایی از قبیل: پرتقال، نخود برشته، کشمش، بادام شیرین، نارنگی، سیب، لیموترش، خربزه و هندوانه که شاه میوه این مجلس است، به اضافه انواع تنقلات و شیرینی‌های محلی وجود دارد. افراد خانواده‌ها به شوخی، بذله گویی و گفت و شنود و تفال به دیوان حافظ می‌پردازند. در پایان جشن، هر نفر با چشم‌های بسته تعدادی گردو برداشته و هنگام خواب زیر تشک خود گذاشته و صبح گردوها را می‌شکند اگر مغز آن سفید و خوب بود، نیت‌اش برآورده می‌شود. همچنین در این شب برای دخترانی که نامزد دارند، از طرف داماد « خرجی » می‌فرستند. داماد در این خوانچه، تمام چیزهایی که برای شب چله لازم است به اضافه‌ی ماهی و مرغ قرار می‌دهد و بعد از غروب آفتاب به خانه‌ی همسر آینده خود می‌فرستد.
 مردم مازندران معتقدند که اگر در این شب ننه سرما گریه کند، هوا بارانی و اگر پنبه‌های توی لحاف را بریزد بیرون برف و اگر گردنبند خود را پاره کند تگرگ می‌بارد.

گیلان: در گیلان و شهرها و روستاهای آن، شب چله را جشن می‌گیرند، و هرکس بنا به توانایی مالی خود میوه و آجیل تهیه می‌کند. میوه‌ها شامل: انار، لیمو، پرتقال و هندوانه است. مردم گیلان، خوردن هندوانه را واجب و مفید می‌دانند. آنها هندوانه‌هایی که محصول بوستان خودشان بوده را برای شب چله در ساقه‌های برنج بافته شده نگه می‌دارند. افراد خانواده با چند خانواده که خویش و قوم هستند، در يك جا برگرد سفره‌ای جمع می‌شوند و به گفتگو و ترانه خوانی و بزنی و بکوب می‌پردازند.

کسانی که نامزد دارند برای همسر آینده‌ی خود « شب چله گر » می‌فرستند که اگر این کار را نکنند به علت ترك رسم، مورد سرزنش خانواده‌ی عروس قرار می‌گیرند.

لرستان: مردم لرستان در شب چله، با گوسفند یا بوقلمونی که برای شب چله، پروار و چاق کرده‌اند غذا تهیه می‌کنند. افراد خانواده‌ها به همراه بزرگان خانواده‌ها دور هم جمع می‌شوند، به گرفتن فال و تعریف داستان و خاطره می‌پردازند. آنها برای این شب مانند دیگر شهرهای ایران انواع تنقلات و میوه‌ها، خربزه و هندوانه تهیه می‌کنند. در شب چله نیز نوجوانان و جوانان محله‌های مختلف در لرستان، به گروه‌های دو یا چهار نفری تقسیم شده و به پشت بام خانه‌ها می‌روند و از مسیر دودکش بخاری‌های خاموش خانه‌های قدیمی یا جلو پنجره‌ها، شال می‌فرستند و یا خواندن ترانه‌های مخصوص این شب تقاضای آجیل و تنقلات می‌کنند و صاحب خانه نیز مقداری از مواد خوراکی آن شب را به پرشال می‌بندد و با تکان دادن شال اشاره می‌کند که بالا بکشند.

البته در همهی مناطق کشور در این شب و روز پس از آن، آیین‌های ویژه‌ای انجام می‌شود که به سبب مختصر بودن این نوشتار، از وارد شدن به همهی آنها معذور بودیم. البته شباهت در آیین‌ها، خود از دلایلی بود که ما را به گزینش و ارائه آیین‌های چند استان و منطقه محدود داشت.

منبع: <http://ru.aspu.ipc>

نویسنده: admin، تاریخ ارسال: جمعه 29 آذر 1392 ساعت 04:28 بعد از ظهر